

УДК 339.9:34

АНАЛІЗ ПРИНЦИПІВ МІЖНАРОДНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ПРАВА

DOI 10.30838/ P.ES.2224.100119.89.348

Кобзар Н. І., к.е.н.
Лаухіна Л. М., к.т.н.
Скачедуб С. А.

ДВНЗ «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури»

Стаття присвячена дослідженню актуальних питань міжнародного права. Об'єктивними передумовами міжнародно-правового регулювання економічних відносин є наявність суверенних держав та інших суб'єктів міжнародного права, необхідність підтримки та розвитку зв'язків між ними в економічній сфері. Міжнародно-правове регулювання відбувається як процес впливу норм міжнародного публічного права на систему міждержавних економічних зв'язків з метою наведення і підтримки певного бажаного порядку. Міжнародне економічне право є незамінним інструментом організації міжнародних економічних відносин. Воно є свідомим узгодженим впливом держав на їх розвиток у потрібному напрямі. Норми міжнародного економічного права спрямовані на сприяння безперешкодному здійсненню державами їх суверенних прав у галузі міжнародних економічних відносин, рівноправному співробітництву держав незалежно від соціально-економічних систем і політичних режимів, економічному прогресу планети в цілому та країн, що розвиваються, країн, що розвиваються, зокрема. Оскільки міжнародне економічне право є галуззю міжнародного публічного права, то ці сфери мають спільних суб'єктів — держави та подібні їм утворення, а також правосуб'єктні міжурядові організації. Серед останніх слід особливо виокремити заклади інтеграційного типу, найяскравішим прикладом яких є Європейський Союз.

Ключові слова: купівля-продаж; оренда; підряд; міна; найом; позика; лізинг; франшиза

UDC 339.9:34

ANALYSIS OF THE PRINCIPLES OF INTERNATIONAL ECONOMIC LAW

DOI 10.30838/ P.ES.2224.100119.89.348

Kobzar N., PhD in Economics
Lauhina L., PhD in Tech. Sc.
Skachedub S.

Prydniprovskaya state academy of civil engineering and architecture

Objective preconditions for international legal regulation of economic relations are the presence of sovereign states and other subjects of international law, the need for support and development of relations between them in the economic sphere. International legal regulation takes place as a process of influencing the norms of international public law

© Кобзар Н. І., к.е.н., Лаухіна Л. М., к.т.н., Скачедуб С. А., 2019

on the system of inter-state economic relations in order to guide and maintain a certain desirable order. International economic law is an indispensable tool for organizing international economic relations. It is conscious of the coordinated influence of states on their development in the right direction. The norms of international economic law are aimed at facilitating the implementation by the states of their sovereign rights in the field of international economic relations, the equal cooperation of States irrespective of socio-economic systems and political regimes, the economic progress of the planet as a whole and developing countries, in particular. Since international economic law is a branch of international public law, these areas have common subjects - states and their similar formations, as well as legal intergovernmental organizations. Among the latter, particular attention should be paid to institutions of integration type, the most striking example of which is the European Union.

Keywords: purchase-sale; lease; contract; mortgage; lease; loan; leasing; franchise

Актуальність проблеми. Торговельні взаємовідносини купців різних держав світу простежуються впродовж усієї зафіксованої історії людства. Важливу роль міжнародна торгівля відіграла за часів існування Афін, Стародавнього Єгипту, італійських міст-держав Венеції, Флоренції та Генуї, німецького Ганзейського торговельного союзу. Міжнародно-правове регулювання економічних, і передусім торговельних, взаємовідносин держав формувалося разом з формуванням інших міжнародних відносин. Торговельні взаємовідносини держав здавна були одним з найважливіших предметів міжнародних договорів. Відомо про існування торговельного договору між Єгиптом та Вавилоном, який було укладено за 2,5 тис. років до н. е. Митне регулювання зовнішньої торгівлі розпочалося практично водночас з появою перших міждержавних торговельних договорів.

Аналіз останніх наукових досліджень. У Київській Русі перший відомий міжнародний договір було укладено в 907 р. між київським князем Олегом та візантійськими імператорами Леоном і Олександром. Умови цього договору передбачали безмитну торгівлю купців Київської Русі у столиці Візантії — Царгороді (Константинополі) та забезпечення їх їстівними запасами. У 1493 р. датський король і російський цар Іван III уклали договір про дружбу та вічний союз. Цей договір передбачав безперешкодний проїзд і торгівлю купців, їхній захист з боку місцевих властей, справедливий суд, стягнення звичайного мита, яке існувало в цих договірних державах. Великі географічні відкриття сприяли поширенню міжнародної торгівлі за межі Європи. За 300 років, упродовж XV—XVIII ст., було відкрито Америку, Австралію, Берингову протоку,

тихоокеанські острови, північне узбережжя Сибіру, морський шлях навколо Африки до Індії та Індокитаю, морські течії в Атлантиці та Тихому океані. Нагадаємо, що підґрунтям географічних відкриттів були не просто допитливістю до невідомого. Першопрохідці передусім керувалися досить прагматичними інтересами — шукали джерела сировини та ринки для постачання товарів з Європи.

Здавна визначальним моральним і правовим принципом торговельних відносин визнавалася їх свобода. Римський історик Флор (II ст.) зазначав, що з припиненням торговельних відносин порушується союз людського роду. Релігійно-політичний діяч Візантії Іоанн Златоуст (V ст.) стверджував: «Самим Богом надана нам легкість торговельних зносин, щоб ми могли споглядати на світ як єдине житло, а також щоб кожний, надаючи іншому свої вироби, міг безперешкодно одержувати від іншого те, чого у того достатньо». Засновник науки міжнародного права Гуго Гроцій (XVII ст.) ідеям вільної торгівлі (фрітрейдерству) надав правової форми, зазначивши, що «ніхто не має права перешкоджати торговельним відносинам якогось одного народу з будь-яким іншим народом».

Мета роботи: Сьогодні відносини між державами які мають комерційний елемент то б то купівля-продаж, оренда, підряд, міна, найом, позика, лізинг, франшиза та перевезення опосередковуються нормами міжнародного економічного права. Міжнародне економічне право — це галузь міжнародного публічного права, яка є сукупністю принципів і норм, що регулюють відносини між державами та іншими суб'єктами міжнародного права і є їх узгодженим волевиявленням.

Викладення основного матеріалу дослідження. Об'єктивними передумовами міжнародно-правового регулювання економічних відносин є наявність суверенних держав та інших суб'єктів міжнародного права, необхідність підтримки та розвитку зв'язків між ними в економічній сфері. Міжнародно-правове регулювання відбувається як процес впливу норм міжнародного публічного права на систему міждержавних економічних зв'язків з метою наведення і підтримки певного бажаного порядку. Міжнародне економічне право є незамінним інструментом організації міжнародних економічних відносин. Воно є свідомим узгодженим впливом держав на їх розвиток у потрібному напрямі. Норми міжнародного економічного права спрямовані на сприяння безперешкодному здійсненню державами їх суверенних прав у

галузі міжнародних економічних відносин, рівноправному співробітництву держав незалежно від соціально-економічних систем і політичних режимів, економічному прогресу планети в цілому та країн, що розвиваються, країн, що розвиваються, зокрема. Оскільки міжнародне економічне право є галуззю міжнародного публічного права, то ці сфери мають спільних суб'єктів — держави та подібні їм утворення, а також правосуб'єктні міжурядові організації. Серед останніх слід особливо виокремити заклади інтеграційного типу, найяскравішим прикладом яких є Європейський Союз.

Головним фундаментальними для міжнародного економічного права є такий прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН 12 грудня 1974 р. документ, як Хартія економічних прав та обов'язків держав. У ній зазначається, що економічні, а також політичні й інші відносини між державами регулюватимуться, зокрема, такими принципами:

1. суверенітет, територіальна цілісність та політична незалежність держав;
2. суверенна рівність усіх держав;
3. ненапад, невтручання;
4. взаємна і рівна вигода;
5. мирне співіснування;
6. рівноправність і самовизначення народів;
7. мирне регулювання спорів;
8. сумлінне виконання міжнародних зобов'язань;
9. повага прав людини та основних свобод;
10. міжнародне співробітництво з метою розвитку;
11. вільний доступ до моря та з нього для країн, що не мають виходу до моря, у межах зазначених принципів;
12. принцип співробітництва держав та вільного розвитку торгівельного співробітництва.

Принцип суверенітету, територіальної цілісності та політичної незалежності держав закріплений у статті 1 Хартії, де зазначається: «Кожна держава має суверенне і невід'ємне право вибирати власну економічну систему, а також власну політичну, соціальну і культурну системи згідно з волею свого народу, без втручання або застосування сили чи погрози ззовні в будь-якій формі».

Дотримання принципу невтручання виключає можливість використання будь-яких санкцій, запровадження ембарго та інших

обмежень, спрямованих проти певної країни чи групи держав. Принцип невтручання зафіксований і в конституціях окремих країн. На практиці цей міжнародно-правовий принцип часто порушується. Принцип незастосування сили також посідає чільне місце в системі принципів Статуту ООН. Цей принцип вважається розвитком принципу ненападу. Принцип було підтверджено, розвинуто та конкретизовано у численних дво- та багатосторонніх міжнародних документах. У Хартії також зазначається, що «Кожна держава має і повинна вільно здійснювати повний постійний суверенітет над усіма своїми багатствами, природними ресурсами та економічною діяльністю, включаючи право на володіння, використання та експлуатацію».

Принцип невід'ємного суверенітету держав щодо їх природних ресурсів є конкретизацією принципу суверенної рівності держав. Цей принцип передбачає повний постійний суверенітет держав щодо всіх їх природних багатств та економічної діяльності; надає державам право на володіння, використання і експлуатацію їх багатств і ресурсів.

Принцип співробітництва держав закріплений у статтях 3, 9, 11 Хартії. Так у статті 3 мовлено: «При розроблюванні природних ресурсів, що належать двом чи більше країнам, кожна з них зобов'язана співробітничати на основі системи інформації та попередніх консультацій з метою досягнення оптимального використання цих ресурсів, не завдаючи шкоди законним інтересам інших країн». Дехто з фахівців у сфері міжнародного права вважає, що принцип співробітництва держав має не правовий, а декларативний характер. Можливо, в історичному минулому співробітництво було добровільною акцією держави. Проте враховуючи Статут ООН та інші міжнародно-правові документи, можна стверджувати, що добровільний акт перетворився на правовий обов'язок. Держави повинні використовувати методи співробітництва для вирішення існуючих між ними проблем, а не вдаватися до конфронтації. Зазначимо, що принцип співробітництва держав передбачає, що економічне співробітництво є вільним від дискримінації. Принцип співробітництва держав вважається невід'ємною складовою значно ширшого принципу міжнародного економічного права — мирного співіснування.

Принцип свободи вибору форми організації зовнішньо - економічних зв'язків закріплений у Хартії у статті 4: «Кожна країна має право брати участь у міжнародній торгівлі та інших формах економічного

співробітництва незалежно від будь-яких відмінностей у політичних, економічних і соціальних системах. Жодна держава не підлягає будь-якій дискримінації, що базується лише на таких відмінностях. При здійсненні міжнародної торгівлі та інших форм економічного співробітництва кожна держава вільно обирає форми організації власних зовнішньоекономічних відносин і укладає дво- та багатосторонні угоди, що відповідають їх міжнародним зобов'язанням і потребам міжнародного економічного співробітництва».

Принцип співробітництва держав та вільного розвитку торговельного співробітництва розкрито у статті 5 Хартії де мовлено: «Усі держави мають право об'єднуватися в організації виробників товарів з метою розвитку власної національної економіки, досягнення стабільного фінансування цього розвитку та для досягнення власних цілей сприяти забезпеченню неухильного розвитку світової економіки, зокрема, шляхом підвищення темпів розвитку країн, що розвиваються. Тому всі держави зобов'язані поважати це право, утримуючись від застосування таких економічних і політичних заходів, які б обмежували це право».

Принцип свободи вибору форми організації зовнішньоекономічних зв'язків надав можливість вільного вибору бажаних форм співробітництва в зовнішньоекономічних відносинах. Цей принцип тісно пов'язаний з більш загальним принципом — свободою вибору соціально-економічної системи. Останній же, у свою чергу, впливає з таких основних принципів міжнародного права, як суверенна рівність держав, рівноправність і самовизначення народів, невтручання у внутрішні справи держав та ін.

Принцип національного режиму у Хартії закріплено у статті 6: «Держави зобов'язані сприяти розвитку міжнародної торгівлі товарами, зокрема, за допомогою угод і укладення довгострокових багатосторонніх товарних угод, якщо це доцільно, і з урахуванням інтересів виробників і споживачів. Усі держави несуть відповідальність за сприяння регулярному потоку та доступу до всіх комерційних товарів, що продаються за стійкими, вигідними і справедливими цінами, підтримуючи в такий спосіб справедливий розвиток світової економіки та особливо враховуючи при цьому інтереси країн, що розвиваються». Принцип національного режиму передбачає, що на основі взаємності фізичні та юридичні особи іноземної держави повністю або частково прирівнюються у правах до фізичних та юридичних осіб певної держави.

Національний режим з окремих видів прав може надаватися певною державою і в односторонньому порядку на основі її внутрішнього законодавства.

Принцип суверенної рівності усіх держав закріплений у Хартії у статті 10: «Усі держави юридично рівноправні і як члени міжнародного співтовариства мають право повністю і ефективно брати участь у міжнародному процесі прийняття рішень для врегулювання світових економічних, фінансових і валютних проблем. Між іншим, через відповідні міжнародні організації відповідно до їх правил, які існують та розроблюються, і справедливо користуватися вигодами, що випливають з цього». З цього принципу випливає принцип рівності та взаємної вигоди держав у міжнародних економічних відносинах який додатково розкривається у статті 13: «Кожна держава має право отримувати вигоди від досягнень і від досягнень і розвитку науки та техніки на прискорення власного економічного та соціального розвитку. Усі держави мають сприяти міжнародному науковому і технічному співробітництву і передаванню технологій з урахуванням усіх законних інтересів, включаючи, зокрема, права та обов'язки власників, постачальників і одержувачів технологій. Зокрема, усі держави мають полегшити доступ країнам, що розвиваються, до досягнень сучасної науки і техніки, передавання технологій і створення місцевої технології на благо країн, що розвиваються, у такій формі й відповідно до такої процедури, які відповідають їх економіці та потребам. Відповідно розвинені країни повинні співробітничати з країнами, що розвиваються, щодо створення, зміцнення та розвитку їх наукової і технічної інфраструктури, а також у їх діяльності у науково-дослідницькій та технічній сферах для того, щоб допомогти розширити і перетворити економіку країн, що розвиваються. Усі держави повинні співробітничати щодо розробки, подальшого розвитку, прийнятих у міжнародному аспекті керівних положень або постанов стосовно передавання технології з повним урахуванням інтересів країн, що розвиваються».

Принцип сумлінного виконання міжнародних зобов'язань розкривається у статті 12: «Держави мають право за згодою заінтересованих сторін брати участь у субрегіональному, регіональному та міжрегіональному співробітництві з метою економічного та соціального розвитку. Усі держави, що беруть участь у такому співробітництві, зобов'язані забезпечувати, щоб політика тих угруповань,

до яких вони належать, відповідає положенням цієї Хартії та була орієнтована на зовнішні зв'язки, відповідає їх міжнародним зобов'язанням і потребам міжнародного економічного співробітництва і в повному обсязі враховувала законні інтереси третіх сторін, особливо країн, що розвиваються. Відносно угруповань, яким відповідні держави передали чи можуть передати певну компетенцію з питань, що належать до сфери дії цієї Хартії, її положення мають також застосовуватись до цих угруповань щодо подібних питань і відповідно до зобов'язань цих держав як членів подібних угруповань. Ці держави мають співробітничати стосовно виконання цими угрупованнями положень цієї Хартії».

Принцип сумлінного виконання міжнародних зобов'язань виник у сфері міжнародно-правового звичаю і зафіксований у Статуті ООН як загально визнана норма поведінки суб'єктів міжнародного права. Принцип застосовується до міжнародних угод, добровільно укладених на основі рівноправності їх сторін. Міжнародний договір, який суперечить Статуту ООН, вважається недійсним, і жодна держава не може посилатися на нього чи користуватися його перевагами.

Принципам спільного розвитку торговельного співробітництва присвячена стаття 14 Хартії та додатково розкривається у статті 18: «Розвинені країни повинні розширювати, удосконалювати і зміцнювати систему загальних невзаємних і недискримінаційних тарифних преференцій для країн, що розвиваються, разом з відповідними узгодженими висновками і відповідними рішеннями, прийнятними в цій галузі, у межах компетентних міжнародних організацій. Розвинені країни повинні також приділяти увагу застосуванню інших диференційованих заходів у галузях, де можливо й доцільно, і такими засобами, які забезпечать особливий і сприятливий режим для того, щоб задовольнити потреби країн, які розвиваються, у сфері торгівлі та розвитку. У міжнародних економічних відносинах розвинені країни повинні намагатись уникати заходів, що можуть негативно вплинути на розвиток національної економіки країн, що розвиваються, заохочувати загальні тарифні преференції та інші диференційні заходи на користь цих країн. Суверенна рівність, яка передусім розуміється як рівність юридична (рівноправ'я), не означає, що світова спільнота не знає про фактично існуючу нерівність. Тому надання преференції країнам, що розвиваються (а це було зафіксовано ще в Женевських принципах 1964 р.), означає

намагання подолати фактичну нерівність і наблизити юридичну рівність до рівності фактичної».

Принципи самовизначення народів, а також принципи ненападу і невтручання розкривається в Хартії у статтях 15, 16. Стаття 15: «Держави зобов'язані сприяти загальному і повному роззброєнню під ефективним міжнародним контролем і використовувати ресурси, вивільнені в результаті ефективних заходів щодо роззброєння, на економічний і соціальний розвиток країн, виділяючи значну частину додаткових коштів для розвитку країн, що розвиваються». Стаття 16: «Право і обов'язок держав індивідуально і колективно ліквідувати як необхідну умову для розвитку колоніалізм, апартеїд, расову дискримінацію, неокolonіалізм і всі форми агресії ззовні, окупації і панування та економічні та соціальні наслідки, що випливають звідси. Держави, які здійснюють таку політику примусу, несуть економічну відповідальність перед країнами, територіями і народами за відшкодування й повну компенсацію за використання та скорочення природних і всіх інших ресурсів цих країн, територій і народів, а також завданої цим ресурсам шкоди. Обов'язок держав — розширити надання їм допомоги. Жодна держава не має права заохочувати інвестиції, які можуть виявитися перепорою на шляху звільнення окупованих територій».

Принцип міжнародного співробітництва з метою розвитку розкрито у Хартії у статті 17: «Міжнародне співробітництво з метою розвитку є загальним обов'язком держав. Кожна держава має співробітничати з країнами, що розвиваються, у їх діяльності, спрямованій на прискорення економічного і соціального розвитку, забезпечуючи сприятливі зовнішні умови й розширюючи надання їм активної допомоги відповідно до їх потреб і цілей розвитку, суворо дотримуючись суверенної рівності держав».

Принцип мирного співіснування викладений у статті 26: «Держави зобов'язані співіснувати в умовах терпимості одна до іншої і мирно жити незалежно від відмінностей у політичних, економічних, соціальних та культурних системах і мають сприяти торгівлі між державами з різними економічними та соціальними системами. Міжнародну торгівлю країни повинні здійснювати на недискримінаційних підставах і згідно невзаємних преференції на користь країн, що розвиваються, і на основі взаємної вигоди, рівних переваг і взаємного надання режиму найбільшого сприяння».

Преференційний режим означає передусім митні пільги для певних держав. Надання країнам, що розвиваються, преференції не вважається порушенням принципу найбільшого сприяння. Режим найбільшого сприяння на відміну від принципу недискримінації, який у договірному порядку не фіксується, означає письмове зобов'язання держави надавати державі-партнеру (як правило, на основі взаємності) пільгові умови, які діють чи можуть бути запроваджені до будь-якої країни. Сфера застосування цього принципу визначається в конкретному застереженні (що називається "клаузула") до відповідної міжнародної угоди. Винятки з режиму найбільшого сприяння застосовуються для надання митних преференції країнам, що розвиваються, встановлення (наприклад, у прикордонних смугах) пільгового режиму для фізичних і юридичних осіб сусідніх країн тощо.

Висновки. Наведений набір принципів досить широкий. Він свідчить про різнобічні й багатопланові зусилля світового товариства, а також про нечітку структуру Хартії. У ній багато повторів і паралелей, тому що до укладання Хартії 1974 р. було залучено тисячі фахівців і політиків усього світу. Наведені в Хартії принципи стосуються переважно загальних принципів міжнародного економічного права. Зазначимо, що у багатьох статтях розділу Хартії економічних прав та обов'язків держав відбито не лише загальні, а й спеціальні принципи міжнародного економічного права. Зауважимо, що принципи існують для того, щоб ними керувалися. Вони відбиваються в нормах міжнародного економічного права які, зокрема, фіксуються в міжнародно-правових актах. Перевтілення принципів у письмово зафіксовані норми права є важливою запорукою дотримання відповідних норм. Логіка тут така: закріпити, щоб знати, як діяти. Юридичне значення Хартії та інших документів про встановлення нового економічного порядку полягає в тому, що незважаючи на рекомендаційний характер норм цих документів згадані норми визнані державами. Ці принципи фіксуються у дво- та багатосторонніх економічних угодах. Після цього принципи набувають статусу загальноновизнаних.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Веняминів Г.М. Основи міжнародного економічного права.–Київ:Атіка, 2014.–314с.
2. Дахно І.І. Міжнародне економічне право. – Київ: Атіка, 2015.–207с.
3. Конституція України. Прийнята на V сесії Верховної Ради України 28.06.1996р.// Голос України.-1996.-13 липня.

4. Закон України " Про дію міжнародних договорів на території України" від 10.12.1991 р. //Відомості Верховної Ради України .-1992.-№10.-Ст.137.
5. Закон України " Про міжнародні договори України" від 22.12.1993 р. //Відомості Верховної Ради України .-1994.-№10.-Ст.45.
6. Статут Організації Об'єднаних Націй// Україна в міжнародно-правових відносинах. — Київ.: Юрінком, 1996. — С. 5-33.
7. Загальна декларація прав людини// Україна в міжнародно-правових відносинах. — Київ.: Юрінком, 1996. — С. 37-45.
8. Міжнародний пакт про соціальні, економічні та культурні права. // Україна в міжнародно-правових відносинах. — Київ.: Юрінком, 1996. — С. 46-52.
9. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права . // Україна в міжнародно-правових відносинах. — Київ.: Юрінком, 1996. — С. 53-59.
10. Хартія економічних прав та обов'язків держав від 12.12 1974р. // Україна в міжнародно-правових відносинах. — Київ.: Юрінком, 1996. — С. 88-97.
11. Про внесення змін до Конституції України: Закон України від 8 грудня 2004 року// Відомості Верховної Ради України.- 2005.-№2.- Ст.44.
12. Декларація про державний суверенітет України //Відомості Верховної Ради України .-1990.-№31.-Ст.420.

REFERENCES:

1. Veniaminov GM Fundamentals of International Economic Law. - Kyiv: Atika, 2014- 314s.
2. Dasno 1.1. International economic law. - Kyiv: Atika, 2015-207с.
3. The Constitution of Ukraine. Adopted at the V session of the Verkhovna Rada of Ukraine on June 28, 1996. // The Voice of Ukraine. -It July-July 1996.
4. The Law of Ukraine "On the Effects of International Treaties on the Territory of Ukraine" dated 10.12.1991 // Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine.-1992.-No.10.-St.137.
5. The Law of Ukraine "On International Treaties of Ukraine" dated 22.12.1993 // Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine.-1994.-No.10.-St.45.
6. The Charter of the United Nations // Ukraine in international legal relations. - Kyiv .: Yurinkom, 1996. - P. 5-33.
7. Universal Declaration of Human Rights // Ukraine in international legal relations. - Kyiv .: Yurinkom, 1996. - P. 37-45.
8. International Covenant on Social, Economic and Cultural Rights. // Ukraine in the international legal relations. - Kyiv .: Yurinkom, 1996. - P. 46-52.
9. International Covenant on Civil and Political Rights. // Ukraine in the international legal relations. - Kyiv .: Yurinkom, 1996. - S. 53-59.
10. Charter of Economic Rights and Duties of States dated December 12, 1974. // Ukraine in the international legal relations. - Kyiv .: Yurinkom, 1996. - P. 88-97.
11. On Amendments to the Constitution of Ukraine: The Law of Ukraine of December 8, 2004 // Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine .- 2005.-№2.- Art.44.
12. Declaration on State Sovereignty of Ukraine // Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine.- 1990.-№31.-St.420.